

Наталія Ярославівна ПЕТРИШИН

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

Андрій Васильович ТОДОЩУК

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9406-4846>

e-mail: a.todoschuk@gmail.com

Марта Олегівна ДАВИДЧАК

студентка, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7948-7207>

e-mail: marta.davydchak.me.2019@lpnu.ua

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено та проаналізовано стан державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Охарактеризовано впроваджені зміни у механізмі регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. Виокремлено проблеми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та окреслено майбутні перспективи розвитку. Встановлено, що під час воєнного стану зміни у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності повинні враховувати часткову втрату логістичної інфраструктури, зростання рівня політичних ризиків, складність вибору партнерів для налагодження співпраці, щоб у подальшому сприяти ефективному введенню міжнародної торгівлі.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, державне регулювання, воєнний стан, експорт, імпорт

ВСТУП

Внаслідок введення воєнного стану на території України, державне регулювання ускладнюється низкою проблем, зокрема у сфері забезпечення економічної стабільності та розвитку. Тому виникає нагальна потреба у пошуку нових механізмів організації державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), які будуть адаптивними до умов сьогодення та забезпечать належну підтримку міжнародних торговельних відносинам, з метою сприяння пошуку нових ринків для збуту вітчизняної продукції і послуг. Здійснення ЗЕД регламентується у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1]. Процедура здійснення митних формальностей прописано у Митному кодексі [2]. Здійснення імпорту сільськогосподарської продукції регулюється Законом України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» [3]. Про надання пільг на товари вказано у Постанові Кабінету Міністрів України «Про перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню» [4]. Про захист від демпінгу зазначено у Законі України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [5]. Ціла низка законодавчих та нормативно-правових актів регулює правові відносини у сфері ЗЕД та різних аспектів, пов'язаних з її здійсненням. Особливої уваги вимагає дослідження регулювання ЗЕД саме в умовах воєнного стану, що є особливо актуальним в складних умовах сьогодення.

ЗЕД займає значну частку в економічному розвитку та фінансовій стабільності країни. Такий вид діяльності допомагає розширити ринок для придбання сировини чи збуту товарів, уможлиблює використання логістичної та транспортної інфраструктури, а також

забезпечує зростання золотовалютних резервів країни. Від початку введення воєнного стану, відбулися значні зрушення та зміни для ЗЕД та економіки загалом.

У І кв. 2022 р. спостерігається негативна динаміка активності експортно-імпортних операцій в Україні (рис. 1). Експорт товарів становив 14 100,7 млн дол. США або 102,9 % порівняно з відповідним періодом 2021 р., імпорт товарів – 14 132,3 млн дол. або 94,4 %. За результатами І кв. негативне сальдо склало 31,6 млн дол., що майже унеможливило торгівлю послугами [6].

МЕТА – дослідити та проаналізувати стан державного регулювання ЗЕД в Україні, охарактеризувати впроваджені зміни у механізмі регулювання ЗЕД в умовах воєнного стану, виокремити існуючі проблеми державного регулювання ЗЕД та окреслити майбутні перспективи розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

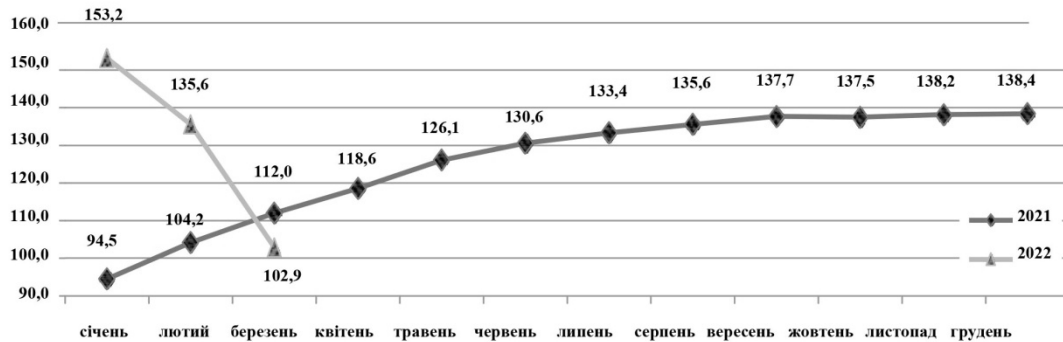
Використана методика дослідження: економічний аналіз, узагальнення, структурний аналіз, синтез, групування, методи графічного моделювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Оскільки воєнний стан є специфічним правовим режимом, застосування ринкових інструментів впливу на ЗЕД, що були до війни, можуть бути недоцільними. Тому державою запроваджено певні зміни у законодавстві до регулювання ЗЕД.

У регулюванні експорту сільськогосподарських груп товарів введено квотування і ліцензування на експорт пшениці, жита, проса, цукру, м'яса курей свійських, великої рогатої худоби тощо. Також урядом заборонено експортувати овес, гречку, сіль, жито під час воєнного стану. Для експорту мінеральних добрив запроваджено нульову квоту [7].

Темпи зростання експорту товарів

Темпи зростання імпорту товарів

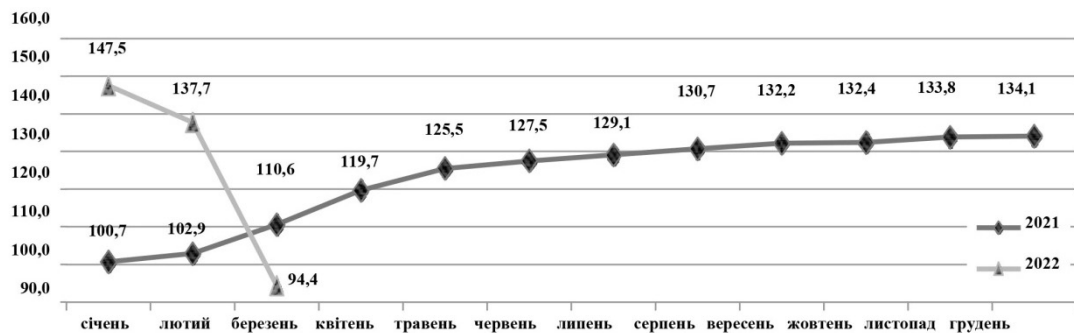

Рис. 1. Темпи зростання/зниження експорту, імпорту товарів в Україні у 2021 р. та I кварталі 2022 р. (у % до відповідного періоду попереднього року) (розроблено та сформовано авторами на основі [6])

Стосовно митного контролю та митного оформлення товарів, – згідно Постанови КМУ № 330 від 20.03.2022 «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану» [8] запроваджено можливість імпортувати більшість товарів за спрощеним способом без проведення митного огляду та без справляння митних платежів. Це стосується і легкових автомобілів, мотоциклів, транспортних засобів для перевезення вантажів, 10 і більше осіб.

За три місяці дії зазначеного режиму в Україну ввезено більше 200 тис. авто, державний бюджет в результаті втратив понад 20 млрд грн надходжень. Без сплати ПДВ та ввізного мита в Україну тільки за перший місяць заїхало 33,5 тис. авто. А вже у травні до України завезено 98 тис. авто, у червні – 105,3 тис. Загалом за три місяці загальна сума наданих пільг склала 26,1 млрд грн – за цей період держбюджет не отримав нічого.

З 1 липня 2022 р. скасовано «нульове розмитнення». Потік ввезених з-за кордону автомобілів зменшився. У липні ввезено 13,6 тис. авто, держбюджет отримав 1,7 млрд грн. Протягом серпня до бюджету надійшло 3,6 млрд грн, завезено 36,3 тис. авто.

Постановою Правління НБУ № 18 від 24.02.2022 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів суттєво скорочено порівняно з положеннями у довоєнний час. Встановлено строки тривалістю 90 календарних днів, коли раніше вони становили 365 календарних днів. Очікується, що такі зміни запобігатимуть виведенню капіталу за кордон та знизять ймовірність виникнення

економічних дисбалансів в Україні.

Окрім цього, внесено певні обмеження до переказів валютних цінностей та коштів. Постановою № 18 НБУ [9] забороняється здійснювати транскордонний переказ валютних цінностей з України. Проте є певні випадки імпорту операцій резидентів з купівлі товарів критичного імпорту за переліком, який затверджено постановою КМУ № 153 від 24.02.2022. До критеріїв критичного імпорту належать чотири сектори: енергетика, безпека та оборона, забезпечення життєдіяльності населення та функціонування виробничих підприємств [10].

Проте зміни у законодавстві не вирішують всіх проблем ЗЕД. Експорт товарів з України напряму залежить від логістики. Війська країни агресора заблокували українські порти в Азовському та Чорному морях для транспортування експортно-імпортової продукції. Припинення авіа сполучень також скоротило кількість шляхів транспортування вантажів, а залізнична інфраструктура переправляє дуже обмежені обсяги товарів.

Більшість вантажів прямує до кордону країн Польщі, Угорщини та Словаччини, а звідти – до портів міст Гданська, Гдині та Констанци. З цих портів здійснюється імпорт товарів. Зазвичай, залізницею транспортують товари експорту – зерно, чорні метали. Проте ширина українських та європейських колій значно відрізняється, тому товари потрібно перевантажувати.

Інша проблема виникла в галузі сільського господарства, оскільки бойові дії часто відбуваються на українських полях та на українських фермах, ґрунт забруднюється боєприпасами, саморобними вибуховими пристроями та розлитим паливом. Це впливає

на світовий імпорт пшениці, який має велике значення для деяких країн Близького Сходу.

Навесні 2022 р. посівна кампанія в Україні розпочалася у всіх областях, крім Луганської, частково навіть на територіях, що знаходяться неподалік активних бойових дій. Проте посівну неможливо провести на всій території України. За оцінками експертів у 2022 р. ярими культурами засіяно приблизно 14 млн га – це 75 % площ [11]. За результатами опитування компаній-членів УКАБ можна говорити про такі площі посівів: ярого ячменю – 906 тис. га (-32 % до загальних площ 2021р.); кукурудзи – 3,8 млн га (-31 %); соящика – 4,7 млн га (-28%); сої – 1,4 млн га (+12%).

Частка у загальному обсягу експорту таких товарів, як недорогоцінні та чорні метали, мінеральні продукти, значно знизилась, оскільки найбільші металургійні заводи України, – Маріупольське метпідприємство «Азовсталь» та «ММК Ілліча», зруйновано.

Багато інших підприємств теж були змушені припинити свою діяльність через неможливість матеріально-технічного чи енергетичного забезпечення, через руйнування та окупацію територій. Деяким вдалось зберегти можливість працювати, зустрічаючись з проблемами відтоку персоналу, з ризиками фізичного знищення підприємства та його інфраструктури, з нестабільністю енергопостачання, з проблемами в логіс-

тиці, з коливанням цін та інфляцією.

Отже, стан ЗЕД в Україні є складним, проте перспективи розвитку існують, адже ЗЕД призначено для підтримки економіки країни та її населення. Тому, попри всі труднощі та виклики в умовах воєнного стану, підприємства, які можуть функціонувати, повинні вміти адаптуватись до умов сьогодення та навчитись швидко реагувати на зміни.

ВИСНОВКИ

Обставини, в яких перебуває Україна в умовах воєнного стану, є складними. Такі події вимагають значної зміни інструментів управління економічними процесами та ЗЕД. Саме тому й прийнято низку нормативно-правових актів, які допомагають регулювати експортно-імпортну діяльність господарюючих суб'єктів саме в умовах воєнного стану.

Незважаючи на всю складність ситуації, існують перспективи для подальшого розвитку ЗЕД. Вітчизняні підприємства повинні бути готові до виходу на нові ринки, а для цього потрібно відповідати стандартам високої якості та вимогам прогресивних європейських країн. Це і обумовлює важливість внесення змін у механізми регулювання ЗЕД під час війни та на етапі відновлення економіки.

Список використаних джерел

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України № 959-XII поточна редакція від 01.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
2. Митний кодекс України: Закон України № 4495-VI поточна редакція від 01.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України № 468/97-ВР поточна редакція від 20.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-вр#Text>
4. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2021 рік: Постанова Кабінету Міністрів України № 1329 від 28.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1329-2020-п#Text>
5. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України № 330-XIV поточна редакція від 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>
6. Зовнішня торгівля України товарами у I кварталі 2022 року: експрес-випуск. *Державна служба статистики України*. 2022. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/05/3_4.pdf
7. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік: Постанова КМУ № 1424 від 29.12.2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 4. С. 238. Ст. 217.
8. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану: Постанова КМУ № 236 від 09.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. С. 330. Ст. 1318.
9. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління НБУ № 18 від 24.02.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. С. 317. Ст. 1042.
10. Деякі питання товарів критичного імпорту: Постанова КМУ № 289 від 16.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. Ст. 1357.
11. Урожай 2022 року. URL: <https://focus.ua/uk/economics/517429-skolko-zerna-poteryala-ukraina-iz-za-voynu>

References

1. On foreign economic activity: Law of Ukraine No. 959-XII dated 01.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian].
2. Customs Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 4495-VI dated 01.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> [in Ukrainian].
3. On state regulation of import of agricultural products: Law of Ukraine No. 468/97-VR dated 20.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-вр#Text> [in Ukrainian].
4. On the list of goods, the export and import of which are subject to quotas and licensing in 2021: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1329 dated 28.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1329-2020-п#Text> [in Ukrainian].
5. On the protection of the national producer of goods against dumping imports: Law of Ukraine No. 330-XIV dated 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14> [in Ukrainian].
6. Ukraine's foreign trade in goods in the 1st quarter of 2022: express issue. *State Statistics Service of Ukraine*. 2022. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/05/3_4.pdf [in Ukrainian].
7. On approval of the lists of goods, the export and import of which are subject to licensing, and quotas for 2022: CMU Resolution No. 1424 of 12/29/2021. *Official Bulletin of Ukraine*. 2021. No. 4. P. 238. Art. 217. [in Ukrainian].
8. Some issues of customs clearance of certain goods imported into the customs territory of Ukraine during the period of martial

law: Resolution of the CMU No. 236 dated 09.03.2022. *Official Bulletin of Ukraine*. 2022. No. 25. P. 330. Art. 1318. [in Ukrainian].

9. On the operation of the banking system during the introduction of martial law: Resolution of the Board of the NBU No. 18 dated 24.02.2022. *Official Bulletin of Ukraine*. 2022. No. 19. P. 317. Art. 1042. [in Ukrainian].

10. Some issues of critical import goods: CMU Resolution No. 289 dated 03/16/2022. *Official Bulletin of Ukraine*. 2022. No. 25. Art. 1357. [in Ukrainian].

11. Harvest of 2022. URL: <https://focus.ua/uk/economics/517429-skolko-zerna-poteryala-ukraina-iz-za-voyny> [in Ukrainian].

Nataliia PETRYSHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

Andrii TODOSHCHUK

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9406-4846>

e-mail: a.todoschuk@gmail.com

Marta DAVYDCHAK

student, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7948-7207>

e-mail: marta.davydchak.me.2019@lpnu.ua

FEATURES OF THE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY DURING MARTIAL LAW

Introduction. As a result of the introduction of martial law on the territory of Ukraine, state regulation is complicated by a number of problems, in particular, in the area of ensuring economic stability and development. Therefore, there is an urgent need to find new mechanisms for the organization of state regulation of foreign economic activity, which will be adaptive to today's conditions and provide adequate support for international trade relations, in order to facilitate the search for new markets for the sale of domestic products and services.

Purpose. Research and analyze the state of state regulation of foreign economic activity in Ukraine. To characterize the implemented changes in the mechanism of regulation of foreign economic activity in the conditions of martial law. To single out the problems of state regulation of foreign economic activity and to outline future prospects for development.

Results. Since martial law is a specific legal regime, the use of market instruments of influence on foreign economic activity that existed before the war may not be appropriate. Therefore, the state introduced certain changes in the legislation on the regulation of foreign economic activity. In particular, it is possible to import most goods in a simplified way without making customs payments and without carrying out a customs inspection; quotas and export licensing of agricultural groups of goods were introduced; the deadline for settlement of operations on the export and import of goods has been reduced; it is prohibited to carry out cross-border transfer of currency values from Ukraine, etc. Particular attention is paid to the problems that complicate the process of introducing foreign economic activity in the conditions of war and directly affect the economic condition of both the enterprise and the state.

Conclusion. During the martial law, changes in the regulation of foreign economic activity should take into account the partial loss of logistics infrastructure, the increase in the level of political risks, the difficulty of choosing partners and establishing cooperation, etc. and help the country in the effective conduction of international trade.

Keywords: foreign economic activity, state regulation, martial law, export, import